

POD LIPO

LEPOSLOVNA, POLJUDNO-ZNANSTVENA IN
POLITIČNA REVIJA ZA SLOVENSKO
DELOVNO LJUDSTVO V JUGO-
SLAVIJI, AVSTRIJI, ITALIJI
IN AMERIKI

VSEBINA: *OTON ŽUPANČIČ*: VSEH ŽIVIH DAN / *MILE KLOPČIČ*: FABRIKE
POJO / *ALFONZ PETZOLD*: BREZA / *SERGIJ MASLOV*: PREOBRAZBA SOCI-
JALNIH PLASTI RUSIJE / *IVAN MOLEK, CHICAGO*: TORNADO / *BRATKO KREFT*:
POVEST O MLINU / *MILE KLOPČIČ*: KITAJSKA / *MEHANIST, CHICAGO*: ČLOVEK
— ELEKTRIČNI STROJ? / *HISTORICUS*: PEREČI PROBLEMI. / *IVAN VUK*: HOMO
HOMINI LUPUS. / LISTEK. / NA PLATNICAH: DELAVSKI ŠPORT: O RAZVOJU
DELAVSKEGA TELOVADNEGA GIBANJA V AVSTRIJI / TURNIR DELAVSKIH
KLUBOV V ZAGREBU / VALVAZOR IN DOMOVINA NAŠEGA SMUČARSTVA —
BLOKE. / „DELAVSKA ŠPORTNA PODZVEZA“

UREDNIŠTVO: V LJUBLJANI, V TRSTU IN V CHICAGU, ILL. / UPRAVA:
V LJUBLJANI (ALEKSANDROVA C. 5) IN V CHICAGU, ILL, 3639 W. 26 Th. ST. / CENA
ZA EVROPO: POSAMEZNA ŠTEVILKA DIN 4.—; ZA CELO LETO DIN 46.—.
ZA AMERIKO: POSAMEZNA ŠTEVILKA 15 c.; ZA CELO LETO DOL. 1.50.

LETO IV. V LJUBLJANI, 1. FEBRUARJA 1928

ŠT. 2.

DELA VSKI ŠPORT

UREJUJE MILAN VIČIČ, ALEKSANDROVA CESTA 5

O razvoju nemškega delavskega telovadnega gibanja v Avstriji.

Prvo delavsko telovadno društvo v Avstriji, Splošno telovadno društvo na Dunaju je bilo ustanovljeno leta 1903 od članov telovadnega odseka delavskega izobraževalnega društva Mariahilf. Kmalu nato so bila ustanovljena Prvo Neulerchenfeldsko telovadno društvo, Splošno telovadno društvo Leopoldstadt in telovadno društvo Floridsdorf. Telovadba je bila le zato pod nevtralnimi imeni „Splošno“ vodena, da se je lažje prišlo do mestnih telovadnic, kajti v tistih časih niso telovadnic izrazito delavskim društvom sploh nikdar dajali v najem. Da pa omogočijo delavskim telovadcem prostost gibanja, so razne delavske organizacije v svojih novih stavbah dale napraviti telovadnice: tako društvo tipografov v svoji hiši v Seidengasse na Dunaju in politične organizacije v delavskih domovih v Ottakringu, Favoritu in Floridsdorfu.

Po ustanovitvi Splošnega telovadnega društva na Dunaju so se ustanovila v Mödlingu, Dunajskem Novem mestu, Brnu, Teplicah in Eichwaldu delavska telovadna društva. Vsa ta društva so se pridružila kot osmo okrožje nemški Zvezi delavskih telovadnih društev. Sedež okrožja je bil najprej na Dunaju, pozneje pa, ko se je ustanovljalo vedno več telovadnih društev na Češkem, je bil sedež preložen v Teplice, pozneje v Warnsdorf, Reichenberg in Ustja n./L. Veliko število novo ustanovljenih društev na Češkem in Moravskem, kakor tudi različnost razmer v Avstriji in Nemčiji je privedla v l. 1910 do ustanovitve Avstrijske delavske telovadne zveze s sedežem v Ustju. Češka je tvorila 1. okrožje, Moravsko 2. okrožje in ostala Avstrija 3. okrožje. Delavsko telovadno gibanje se je razvijalo nato le počasi, ker na eni strani dolgo časa ni bilo od delavske stranke tako podpirano,

kot je to sedaj, na drugi strani je pa bilo od nasprotnikov najljutejše napadano. Leta 1914, ko je začela vojna, so bila primorana skoro vsa društva ustaviti svoje delovanje. Le malo društev je moglo ali s popolnoma starimi ali pa s popolnoma mladimi močmi za silo vzdrževati telovadbo. Po prevratu se je Avstrijska delavska telovadna zveza razpustila in društva so bila brez zveze. Upalo se je na skorajšnjo priključitev k Nemčiji, ki bi avstrijska delavska telovadna društva kar avtomatično združilo z nemško Delavsko telovadno zvezo. Ustanovljena je bila začasno le Okrajna zveza, ki je obsegala Nižjo in Gornjo Avstrijo ter imela 32 društev.

V naslednjih letih so se pa razmere v Avstriji za delavsko telovadno gibanje precej izboljšale in tako so nastala v mnogih krajih, zlasti v Alpских deželah, številna delavska telovadna društva. Leta 1920 so se ta pridružila 17. okrožju Delavske telovadne in športne zveze. Vendar to razmerje ni trajalo dolgo. Nezadovoljne z okrožnim vodstvom, ki je vsled pomanjkanja sredstev in velike oddaljenosti ni bilo v stanju društva na Gor. Avstrijskem, Salzburškem, Tirolskem in Predarlškem, iz Dunaja zadostno podpirati, so se ločile delavske telovadne organizacije teh dežel od 17. okrožja in so ustanovile lastno, 18. okrožje Delavske telovadne in športne zveze.

17. okrožje, ki obsega Delavska telovadna društva na Nižje Avstrijskem, Štajerskem, Koroškem in Gradiščanskem je imelo 1. januarja 1924 161 društev s skupno 15.400 telovadci, 4550 telovadkami in 6500 dece; razen tega je pripadalo okrožju Delavsko plavalno društvo na Dunaju z 78.000 člani. Razvoj delavskega telovadnega gibanja je odslej zelo napredoval. 1. oktobra 1927 je imelo 17. okrožje že 230 dru-

Nadaljevanje na 3. strani.

P O D L I P O

LEPOSLOVNA, POLJUDNO - ZNANSTVENA IN POLITIČNA
REVIJA ZA SLOVENSKO DELOVNO LJUDSTVO

UREJUJE ANTON KRISTAN

LETO IV. LJUBLJANA, 1. FEBRUARJA 1928 ŠTEV. 2.

Oton Župančič:

Vseh živih dan.

Jaz čutim danes vseh živih dan...
moje srce kipi in polje,
moja duša je židane volje,
kot bila bi pila kraški teran.

Ne čujete? — Tam od mračnih lesov
vrši vihar
poln srditih gromov,
in izza meglá zdaj pa zdaj vzplapola
krvavordeč plamen kot meč —
to dneva je novega žar.

O, bratje na pot, življenju naprot!
Ne bojte se meča krvavega,
ta meč ni namenjen na zdravega,
na pravega moža.

Ta meč divja čez grobove le,
požiga razpale domove le,
kar je čilega, to obvelja.

O, bratje, bratje — prišel je čas!
O, bratje, bratje — kako je v vas?
So-li vaše njive zorane?
Zdaj zvezde ugodne vladajo,
zdaj semena zlata padajo —
so-li vaše njive zorane?

Otresite zaduhlih se sanj!
Po bliskovo gre vseh živih dan,
kdor ga je zamudil, ves klic zaman,
doživi ga le, kdor je pripravljen nanj!

Iz zbirke »Mlada pota«.

Mile Klopčič:

Fabrike pojo.

Fabrike, ropot strojev, sikanje jermenov, žar tekoče kovine, vročina, pet litrov vode za eno grlo na en dan, cela dlan — en sam žulj. Visoka okna, skozenj solnce, drevje, ulica, dalja... Ptič zgreši med jermene, krvava lisa na stropu, zunaj svobodni gozd... ah, delavska duša. Človek je suženj mašine, vijak v kolesju, vzvod v šahtu. Rudnik, temni rovi brez oken, a rudar bi tako rad pogledal skozenj, saj je svet bogat in prostran. Fabrike, rjojenje strojev. Prav globoko moraš prisluhniti, da čuješ svojo dušo. Rudnik, tema. Prav dobro moraš pogledati, da vidiš vabečo daljavo. In delavec čuje, vidi, poje, fabrike pojó.

Današnja družba se je silno varala. Kupila je delovno moč človeka in mislila ustvariti iz delavca le živ del mašine, ki ga spet lahko zavrže, kedar postane neraben. Delavec pa živi jačje kot kdo drugi tudi drugo življenje, delavec je ostal še

vedno človek z dušo in možgani ter je združil delo in misel. Delo mu je ustvarilo tankočutno membrano, s katero reagira na vse življenje. „Najlepše misli se mi rodé pri mojem avtomatičnem delu. Vsekakor se tekom enoličnega akordnega dela spet zgubé, toda zvečer jih skušam spet pridobiti, žal, često brez uspeha. Drugi dan pa imam nenavaden občutek, kot bi mi nekaj važnega manjkalo.“ Tako piše neki delavec. Ob delu torej se spontano rode delavcu najlepše misli. In če se mu zgubé, ga boli. Delavec živi, živi v tovarni, živi na ulici, živi na shodih, živi in se pogovarja pri vsem sam s seboj. Reagira na vse, ta jačje, drugi slabije, ta s kletvijo, drugi s pesmijo. Podnevi med stroji z žuljavimi rokami, zvečer pa ta žuljava roka napiše celó pesem.

Nemški proletarijat s svojim močnim gibanjem je vzgojil iz sebe več

pesnikov. Že pred 20 leti je izšlo par zbirke delavskih pesnikov, ki pa niso prešli preko stihov in vsakdanjosti. V novejšem času pa imamo med Nemci več močnih pesnikov, ki so izšli iz fabrik, iz delavnic. Med najjačjimi so: Alfonz Petzold, Max Barthel in Karl Bröger. Zbirke so izdali še Franz Diederich, Yürgen Brand, Otto Krille, i. dr.

Alfonz Petzold¹. Poleg svojega posla — bil je vse: pometač, čevljarski vajenec, vandrovec, pekovski delavec — je mnogo čital in se sam izobraževal. Napisal je celo vrsto knjig, pesmi, novele in romane. V svojih delih je umetnik in kljub svojemu plebejstvu je priznan v nemški literaturi. V pesmih je mehak in delj kot do konstatacije, da

„Daleč je bog,
glad nam vratove davi.

Ta čas — krvolok

je prazen veselja in nosen skrbi.“ — ni prišel. Slika trpljenja fabrik, se veseli če je kot romar na poti in zapoje ljubici in ženi. Ni borec, revolucionar, samo pesnik, ki le včasih zahrepeni v lepšo daljavo: „Tam, za našimi okni, svet je bogat in prostran.“ (Zbirka izbranih pesmi: „Gesang von Morgen bis Mittag“.)

Nasprotno je Max Barthel — po Petzoldovi smrti najjačji — pravi član nemške delavske mladine, ves borec, ki je svoje srce položil v dvignjeno pest. Napisal je mnogo manj kot Petzold, toda kar je napisal, ga bo preživelo.

Po svojem poreklu je Barthel spojen z delavsko mladino; iz nje je izšel, dolgo se je z njo boril. Je delavski sin, sin zidarja, porojen novembra 1893. leta v Loschwitzu pri Draždanih. Rastel je kot pač raste delavski otrok: mnogo hrepenjenja, malo izpolnitve. Po osmih letih ljudske šole je stopil v mesto, v tovarno. Tu je pričel svojo pot. Mesto je kup kamenja in gladu. Med stroji je ropot, toda skozi okno vidimo zeleno na griču, kjer pojó otroci: „Ah, da bi imeli vsaj perotil!“ — Kako je tu z delavsko dušo? Lastavica je zašla skozi okno in tava med jermeni, kot delavska duša, ki hoče na svetlo. Pa jo zgrabi jermen in — ? Vsakdanja stvar: na stropu cveté rosna gart-roža — rdeča lisa. „Toda najdražje v nas je ljubezen. Brez nje ne bi vzdržali med stroji in rešetkami. Radi ljubezni

je lepo živeti.“ In kot lastavica, bi rad iz fabrik, iz mesta, iz jeklenih oklepov, hotel bi do gora in morja, poiskat prazvroka vseh stvari. „Vse si ti, omamljiva dalja: Pripravljen sem! Saj sem tvoj sin!“

In gre na pot. Prepotuje Italijo, Avstrijo, Holandsko, Belgijo in Svico z njenimi jezeri. Opekar in kramar s cunjami, brusáč in branjevec na trgu (samo ne „na svoje“), fabriški delavec in — vandrovec — vse je bil. In ko je romal po deželah, se je vsaj oddahnil od mesta, odpočil. Ves prost se zdi, gozd v viharju mu je brat, kamen na cesti mu je drag, vihar poje kot gosli v njegov zasopli beg in vesel je ob spoznanju, da je daleč od mesta:

»Prešli so dnevi in prešle noči,
ko jarem žulil me je do krvi.

Zdaj veter kakor dih iz dobrih ust pahlja
me,

ne zapusti me, vedno veje vame.«

Pa pridejo tople junijske noči, kako bi fant spal? Visoko vise zvezde, velike v hrepenenju; tudi njegove prsi so polne zvezd, hrepeni kot pač hrepeni delavec. „In če gredo dekleta mimo tebe, je njihov hod poln plemenitosti, kot bi bilo njih telo zlat kelih, do glave poln težkega vina. Pa moliš kot berač roke prednje in se ne upaš piti iz polnega keliha.“ Tudi ko stopi pred dekleta, je ves delavec: „Dekle, ne prihajam k tebi kot junak, kakor si me sanjala, svetlega in z lepimi potezami. Ropot in saje od dolgega dela poznam. Ti, jaz nimam gradu niti zlatih narokvic, prazna in samotna je moja hiša. Ti moraš prinesiti lepoto vanjo, če me ljubiš.“ Tudi usodi govori možato: „Jaz ne dvigam rok in ne prosim milosti. Če padem, pač padem, — če se vzpnem, se pač vzpnem. Toda vedno bom kvišku držal glavo, celo če bom padal.“

In s ceste spet pade v fabriko in do spoznanja: „Stroj s svojo neugnanostjo je prešel vame. Vaš dinamo je izpel svojo pesem, odkar srši dinamo mojega hrepenjenja.“ Tu je že cilj, je tudi pot, in že vidi vizijo novega sveta. „Mi vidimo svet z novimi obrazi! Spet plove nad vodami kaosa duh in ustvarja novo stvarstvo. Mi smo pripravljeni!“

Ko je to spoznanje dozorelo v pesniku, pride vojna in zanese Bartheta za štiri leta na vzhodno fronto in v krvave gozdove Argonov in Vogezov. Tudi iz

¹ O njem sem napisal več v Ameriškem družinskem koledarju za l. 1928.

te dobe najdete v njegovih zbirkah polno pesmi, ki se lahko merijo s francoskimi Henryja Guilbeauxa („Fred bitko“). In ko je prišlo v Nemčiji do revolucije, ko se je uprl še tisti kamen, ki ga je vzljubil kot romar, (glej „Vihar v marcu“ v Pod lipi 1925!), se je znašel Barthel na levem krilu delavske fronte. Po večmesečnih ječah je prepotoval novo Rusijo do Sibirije in se vozil po Volgi do Kaspiškega morja. Toda bolj kot na govore v Berlinu, Stockholmu in Moskvi, je ponosen na svoj prvi referat na večeru socialistične mladinske organizacije. Saj se je tam začela njegova pot.

V posvetilu svoje zbirke „Utopija“ „dragemu prijatelju in sodrugu Radeku“ piše o umetnosti sledeče: „Nedavno ste mi v svojem lepem pismu iz ječe napisali: „Celo v trpljenju smo aktivni“. Ta stavek tako točno formulira bistvo in delo pravega umetnika in je tako pojasnilo i mene i mnoge stvari, da postavim te besede pred mojo zbirko „Utopija“. Slehera velika umetnost je porojena v bolečinah in celo v nebeškem andantu Beethovna, celo v svetli jasnosti grških templjev toži tiho nekje temni krik bolesti iz ure rojstva. In to je dobro in tolažljivo za nas, ki nosimo bolešno v sebi sliko novega življenja, ki hočemo zgraditi brezrazredno družbo, tisočletno državo miru. Mi — politik, ki mora biti danes pesnik, in pesnik, ki je danes politik — mi, ki smo se tekom dob naučili misliti — mi vidimo vzhajati iz kaosa sedanjosti zvezdo novega svetovnega reda. In s to zvezdo nad nami delamo veselo in potolaženi za isti smoter; vi, politik, ki hrepeni zdaj iz ječe po svetem delu, jaz pesnik, ki mu ideje in čuvstva sedanjosti prevzemajo srce.“

Poleg mnogih zbirk pesmi je izdal tudi zbirko novel „Kraj, kjer se je ljudstvo maščevalo“. Izmed zbirk pesmi je najboljša „Delavska duša“ („Arbeiterseele“, Diederich-Verlag, Jena), kjer so izbrane najboljše pesmi iz vseh zbirk.

Karl Bröger je zlasti uspel z romanom „Junak v senci“, ki je brezdvomno njegova avtobiografija. Izdal je zbirke „Pojoče mesto“ in „Cvetoče kladivo“, ki pa so nekake prigodnice in ne segajo nad povprečnostjo. Dalje so še izdali svoje zbirke Franc Diederich, Brand, Lessen etc.

Tudi pri nas se oglašajo pesniki in pisatelji, ki prihajajo iz dna življenja. Zlasti v „Pod lipi“ se odlikujeta Lovro Kuhar, novelist,² in Čulkovski, ki je zlasti uspel s svojim „Griškom“ (priobčenem v „Pod lipi“, III. letnik). Po časopisih se oglašajo tudi drugi, o katerih pa še ni moči izreči besede.

Kakor tudi so si med seboj različni, toda vsak, ki je prišel iz nižin (kakor tudi velikani Gorki, Hamsun in „Balkanski Gorki“ Ponait Istrati), je puntar in iskatelj. „Avtodidakt je, ki išče izobrazbo, kjerkoli jo najde. Živi, sanja, hrepeni po marsičem. Pozneje se bo drznil povedati, da je mnogo stvari slabo narejenih, od strani ljudi in stvarnika. — Dovolil si bom smelost, ljubiti in bom vedno, v vseh deželah, prijatelj vseh ljudi, ki imajo srce.“ (Istrati.)

Med ameriški delavci, pisatelji in pesniki je kot pesnik markanten pojav Ivan Molek (Chicago).

Vsekakor pa: fabrike pojo. In povsem naravno: Kovač, ki kuje po naklu, kuje v taktu, tolče po razbeljenem železu, pa spet po naklu, zato da čuje dva tona, ki sta že melodija. Tovarne z moderno mašinerijo pa pojo celo simfonijo, zdaj še simfonijo suženjstva. Toda pride čas, ko bodo transmisije zapele vse drugačno pesem.

Fabrike pojo!

Opomba: Dela omenjenih nemških pisateljev in pesnikov je izdalo soc.-dem. „Arbeiterjugend-Verlag, Berlin SW 61, Belle Alliance Platz 8», kjer jih lahko naroči, kdor se zanima.

² Glej njegovo zbirko: Lovro Kuhar: Povesti. I. zvezek Leposlovne knjižnice, Zadržna založba v Ljubljani.

Alfonz Petzold:

Breza.

Ni breza ták mogota kot si ti.
Vendar kader iz mrakú bedi,
od ljubezni porošenih las,
se zdi mi, da gledam tvoj obraz.

Da bi bil ptič, pa šel bi pet
v njene zelene lasé tisoč let. M. K.

Sergij Maslov:

Preobrazba socijalnih plasti Rusije.

Ker smo v Evropi precej, pri nas pa popolnoma nezadostno informirani o današnjih prilikah v Rusiji, posnemamo tu članek, ki ga je v št. 9 od 11. nov. 1927 v prevodu objavila v Zagrebu izhajajoča »Nova Evropa«.

Članek, ki ga tu posnemamo, je napisal v ruščini Sergij Maslov, pisec, ki seveda ni pristaš sedanjega režima v Rusiji in ki pričakuje v Rusiji še bistvenih sprememb, a vendar skuša sedanje razmere v Rusiji opisati po možnosti objektivno, zlasti pa primerja sedanost s preteklostjo.

Nas bo seveda posebno zanimalo vprašanje, kako se je spremenil socijalni, kulturni in materialni položaj delavstva. —

Prof. Favaj (Maribor).

Socijalno ureditev Rusije pred revolucijo so dobro primerjali s piramido: njen širok temelj je bil kmetijski stan; nad njim je slonel delavski razred; za tem je sledil sloj, zaposlen v raznih panogah umstvenega dela t. j. „inteligenca“, nad temi še višje je bila plast, sestojeca iz industrijcev, bankirjev t. j. meščanstva; nazadnje na vrhu piramide so bili veleposestniki, ki so po veliki večini pripadali plemstvu, a konica piramide se je zaključila s carjem in carsko družino.

V dobi revolucije je ta stavba utrpela velike in vrtoglave spremembe. Popolnoma odsekana je bila in je izginila: konica piramide; carska družina je izginila, po večini tudi fizično, manjši del si je rešil življenje, ali izgledi, da bi se še mogli vrniti v prejšnji položaj, so zelo majhni. Izginilo je tudi najvišje nadstropje, na katerem je slonela konica piramide: 130.000 družin, veleposestniškega (plemskega) stanu sicer ni fizično iztrebljenih kakor carska družina, ali propadli so v svojem nekdanjem družabnem značaju v tem, da je njih prejšnja vloga slonela na lastništvu zemlje, ki jim je dajalo ekonomsko (t. j. gospodarsko) moč; padli so iz bližine onega prestola, ki jim je zasigural „komandirajoča (odločujoča) višja mesta“ v armadi, upravi in pri sodišču. Zdaj je zemlja izgubljena za vedno, tako da vrnitve zemlje nekdanjim lastnikom ne pričakuje niti program skrajnega krila desničarskih emigrantov (t. j. niti najbolj monarhistični ozir. caristični reakcionarci ne

računajo več s tem). Nekdanji veleposestniki in njih pristaši zdaj zahtevajo samo še denar za zemljo. Ali bodo kdaj dobili odškodnino ali ne — njih usoda je zapečatená: oni bodo šli bodisi v vrste meščanstva ali inteligence, v kolikor ne postanejo delavci ali kmetje.

Veliko je utrpel tudi drugi gornji sloj, t. j. meščanstvo; njih imetje je propadlo vsled prevratov: odvzeto je prešlo v druge roke, bilo je „nacionalizirano“. Toda meščanstvo ni izginilo s pozornice niti za trenutek revolucije. Strašna preganjanja oblasti (revolucije) so meščanstvo nagnali v podzemlje, (t. j. v kleti); ali niti tam ni prenehalo s svojim poslovanjem. Pred šestimi leti, ko so osnovali Nep, (t. j. novo ekonomsko politiko še za Ljenina, op. ured.) so bili komunisti prisiljeni, da meščanstvu ponovno dovolijo javno poslovanje in obstanek po zakonu. (To dejstvo je jako važno, ker mnogi, zlasti meščani mislijo, da so v Rusiji vse poklali. Op. ured.)

Meščanski sloj se je torej pokazal v svoji funkciji kot nenadomestljiv (? op. pr.), dočim je veleposestniški stan sploh izginil. — [Menimo pač, da trgovski, bankirski in slični stanovi niso nenadomestljivi, zlasti, če mislimo na zadružno gospodarstvo in dr. Pač pa v Rusiji proste trgovine niso mogli doslej v mnogih primerih z drugim nadomestiti.] (Op. pr.)

Od približno 100.000 plemenitaških rodbin, ki so se pred revolucijo nahajale na teritoriju današnje RSFSR, jih je bilo leta 1925 vseh 6890; te so bile na svojih nekdanjih „plemenitaških gnezdih“, toda razpolagale so samo z delovno normo zemlje (68.000 desjatin = ok. 61.000 ha, t. j. manj od 10 ha na rodbino). Meščanstvo (bogato, srednje in malo) — je med tem šteló l. 1924 okoli 1 milijon duš. Četudi je to število še daleč od onih 4—5 milijonov ljudi, ki so se l. 1927 (pri splošnem popisu prebivalstva) bavili s trgovino, industrijo, bankarstvom, stavbarstvom i. dr., vendar raste po svoji številčni moči i po svojih dohodkih in po svojem vplivu. Dohodki tega meščanstva s pol milijarde l. 1922/23 so narasli leta 1925/26 na celo milijardo. Zemlja odvzeta gospodi je postajala vsako leto bolj last kmetova in ne bo prešlo več mnogo let, ko bo vsa direktno osvojena od kmetov

(izvzemši zemljo sovjetskih gospodarstev). (Kakor znano, je v državni posesti celokupno 10% vse zemlje v Rusiji. Op. pr.). Dočim torej večji del lastnine buržuazije še dalje takorekoč ostaja v rokah države, vendar je jasno za vse, da je v precejšnji meri v razvoju njena denacionalizacija, (t. j. da postaja spet privatna lastnina, op. pr.). Meščanstvo sodobne i bodoče Rusije obnavlja temelj svojega družabnega položaja in značaja in pa svoje imetje, in ga bo še obnavljalo.

Družabni sloj, ki se je v višjih plasteh do neke mere kril s plemstvom in meščanstvom, ki pa je v nižjih plasteh že prehajal v stan fabriških delavcev, t. j. inteligencija, je štela l. 1897 do 1 milijona ljudi, ali okrog 3% nezavisnega prebivalstva. V sledečih 20 letih, ki so pretekli do revolucije, se je ta inteligenca brezdvomno zelo povečala. Nastale so spremembe tudi v sestavi inteligence, ker je v njene vrste prišlo mnogo delavstva in kmetijskega stanu, od katerih je en del predelal srednjo, a večasi tudi visoko šolo. Zelo velik pritok sil od zdolaj v vrste inteligence se opaža po prvi revoluciji (l. 1905), ko je močni razvoj zadržarstva zahteval novih sil. Nove spremembe v inteligenci je izzvala nato druga revolucija (l. 1917). Številčna moč inteligence sedanje Rusije ni znana; jasno je samo, da so se izvršile tudi znatne spremembe v kvantiteti, (t. j. v številu): na eni strani je ogromno število intelektualcev poginilo vsled bolezni in težkih stanovanjskih razmer in pa vsled preganjanja s strani komunistične oblasti (bili so mnogi intelektualci protirevolucionarni, op. pr.), ali pa so morali zamenjati svoje duševno delo s kakim fizičnim (ročnim) delom; na drugi strani se je izguba popolnjevala s pritokom novih sil s strani novega pokolenja, a tudi nova ureditev ruskega življenja, ustvarjena od komunistov, zahteva ogromno množino duševnega dela od ljudi „proletarskega i kmetijskega izvora,“ četudi ti navadno še nimajo dovoljne sposobnosti in izkušenosti za svoj novi družabni položaj: v velikem številu so se javili „rdeči“ študenti (na delavskih fakultetah) „rdeči“ direktorji (po tovarnah), „rdeči“ profesorji in učitelji, rdeči poveljniki v armadi itd., pa so se vrste stare inteligence pomešale z novo vrsto. Končni rezultat teh sprememb je sedaj še težko številčno določiti.

S polno gotovostjo se more govoriti samo o kvalitativnih, (t. j. po kakovosti) spremembah, ki se razen v socialnem oziru omenjenih, posebno izražajo v znižanju kulture: novi predstavniki duševnega dela, intelektualci po svojem družabnem položaju, so intelektualci samo v izmeri polovice ali četrtine svojega umstvenega bogastva. Nivo, (t. j. površina) duševnega življenja v Rusiji po revoluciji boče radi tega neizogibno nižji, njegov slog — navadnejši, ureditev družabnih odnošajev zmernejša in surovejša. — (Tako je bilo i po meščanskih revolucijah. Op. pr.).

To padanje nivoja je končno posledica kvalitativnih sprememb ne samo v vrstah inteligence; spremenilo se je tudi meščanstvo, tudi ono je postalo bolj priprosto in surovejše. One kulturnosti v meščanstvu kakor pred revolucijo, pri novi buržuaziji ni; sedanje meščanstvo je v svojih težnjah po „obogatenju“, v kradljivosti — kakor je to vedno v dobi „primarnega kopičenja dobrin“ — bolj odločno in brezobzirno. — K istemu divjaštvu in surovosti ruskega življenja vodi tudi propadanje veleposestniškega stanu, ki je bil še v višji meri kakor meščanstvo „kulturni“ stan Rusije. —

Težke žrtve je prenesel za časa revolucije tudi četrti stan — delavci. — Ljening je rekel: „V 3½ letih je proletarijat pretrpel več nego vsi ostali.“ Brez dvoma je Ljening pretiraval, ker so stanovi, ki so živeli v višjih nadstropjih socialne zgradbe utrpeli več ko proletarijat... Bolj točne so one besede Ljeninga, da „ta stan (delavski) nikoli ni trpel tako velikih in težkih muk kakor v dobi svoje diktature.“

Ako začnemo s kvantitativnimi (številčnimi) izgubami, je treba ugotoviti, da je v početku vojne bilo v Rusiji (brez Poljske in Finske) 2.7 milijona delavcev, dočim se je v zadnjem letu vojne (1917) to število dvignilo na 3 milijone; od časa boljševiškega prevrata je to število začelo naglo in brez prenehanja padati in leta 1921 je bilo v Rusiji še okoli 1.2 milijona delavcev, t. j. 44% od predvojnega števila ali 40% od števila pred revolucijo. — (Na 13. kongresu je Stalin naštel 3.5 milijonov delavcev v industriji, trgovini in prometu in 800.000 poljskih. Op. pr.).

Po vpeljavi Nep-a se je na novo začelo število tovarniških delavcev povečavati; l. 1926. jih je bilo okrog 2.3 mili

jona. Slično usodo so doživeli tudi ostali sloji delavskega stanu: prometni, trgovski in poljedelski delavci: l. 1921 je njihovo število najbolj padlo, dočim so leta 1926 spet šteli okrog 80% predvojnega stanja. Kvantitativne izgube so se torej, kakor vidimo, kompenzirale, (t. j. nadomestile). Hujše pa je z kvalitativno izgubo. Te izgube delavskega razreda so vezane na izgube v sestavi oseb. V dobi glada, boleznih, kmetških uporov in meščanske vojne je večji meri izginilo jedro tega stanu, to so, kvalificirani delavci, to jedro, ki se vedno in povsod javlja kot zastopnik interesov in kot vodja delavskega razreda. — Ali tudi ob teh prilikah ni imel izgub samo delavski razred, temveč z njim je imelo zgube narodno gospodarstvo ali zemlja, ker je pomanjkanje kvalificiranih delavcev ravno tako važno in akutno kakor pomanjkanje kapitala. Občutila ga bo tudi bodoča Rusija. — Očividno in strašno lekcijo je temu stanu dalo življenje za časa „dikta-ture proletarijata“, ko mu je pokazala neizvedljivost (? op. pr.) njegovih idealov, njegovo slabotnost in družabno osamelost. „Modra ptica“ socijalizma, v katero je delavec preje veroval, za katero je strastno hitel, ga ne ogreva več s prejšnjim ognjem. Na nov način on sedaj gleda na „gospodarja“ tovarne, svojo zvezo ž njim in zavisnost od njega. Iz revolucije je prišel delavski razred z manjšo samostojnostjo, z manj zahtevami in težnjami, z večjo kritiko in umerjenostjo. Njegove peroti sicer niso zlomljene, ali opešale so in postale nezanesljive.

(Tu Maslov brez dvoma pretemno gleda in sodi preveč na splošno, kajti prilike so v Rusiji v raznih gubernijah zelo različne. Najboljše so na severu. [op. ur.])

Ne smejo se prezreti tudi izgube v slednjem, spodnjem, največjem pa tudi najvažnejšem stanu Rusije, t. j. pri kmetu.

Milijone ljudi je tu poginilo vsled boleznih ali glada, na bojnem polju ali so bili postreljani. Dejstvo je, da je no zadušitvi vstaj vlada namenoma uničevala ljudi, ki so se dvigali nad povprečnim nivojem po svojih duševnih, moralnih ali družabnih lastnostih. Bazen njih je izginilo sila živine, uničena so noslopja, orodje, posevki, kar je vse vplivalo negativno, kar še danes traja, seveda v

ublaženih merah. Zgodilo se je še nekaj drugega: prihajali in živeli so na kmetih milijoni meščanov (v letih 1918 do 1921); a milijoni kmetov-vojakov so šli na pohode v tuje, bolj kulturne dežele (samo okrog 3 milijonov se jih je vrnilo iz avstroogrškega in nemškega ujetništva) in vsa ta leta niso minula brez sledu. Potem je na milijone desjatin nove zemlje pripadlo kmetu; in nazadnje so v letih „vojnega komunizma in Nep-a“ najprej direktno in odkrito, pozneje pa indirektno in do neke meje prikrito kradli in nalagali kazni (rekvizicije) v korist delavstva, mest in industrije, ter s tem vzbudili in izzvali kmetško zavest in težnjo na odpor, na organizacijo in zaščito svojih pravic z lastnimi močmi. To ropanje po kmetih še danes ni nehalo (? op. ur.). Po proračunu profesorja N. P. Oganovskega (Moskva), objavljenem v sovjetski reviji (Ekonomičeskoje obozrjenje št. 2, l. 1917), izgublja selo zdaj še od svojih proizvodov okoli milijardo zlatih rubljev napram temu, kar je pred vojno dobilo zanje; ta izguba izhaja iz nizkih cen kmetško-gospodarskih produktov in pa iz relativno previsokih cen tovarniških produktov. Medtem je selo pač že nadomestilo svoje izgube na ljudeh: a nadomestilo je tudi svoje izgube na imetju. Ostalo je celo z nekim „plusom“ (pridobitkom), v primeri s svojimi kvalitativnimi izgubami, ki so nastale vsled iztrebljevanja njegovih najboljših elementov. Istočasno je zemlja plemstva dala seljaštvu široko polje za delo in zaslužek. Rezultat bo ta, da bo kmetški stan, edini od vsih, izšel iz revolucije neoslabljen, celo poiačen, da ne bo nazadoval nego porastel. V ruskem življenju on že sedaj več velja, postal je bolj aktiven in upliven kakor pred revolucijo.

Nepismenost je sicer narasla, ali nedelavnost se je zmanjšala in stremljenja so postala jasnejša in se novsodi občutilo, v vseh panogah kmetškega življenja: doma, v šoli, v cerkvi, v gospodarstvu in v politični borbi. To dejstvo je zabeležilo že tudi rusko leposlovje: še nikoli, niti v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja ni bilo toliko nasičeno z vasio in s seljaštvom kakor danes. To so opazili i boljševiki in zanje je, po izjavah njih voditeljev zveza z vasio (smvčka) postala glavno vprašanje njih notranje politike. Imel je torej prav Maksim Gorki, ko je

l. 1922 v razgovoru z nekim angleškim časnikarjem izjavil, da bo kmetško morje preplavilo Rusijo in obenem njeno komunistično vlado. Prav kakor pravo morje, ta kmetška Rusija hiti vedno bolj k svoji gospodarski in politični ureditvi, nevidno sicer in često prikrito, toda brez prestanka in brez odlašanja. Kdor dobro gleda, bo, ako opazuje, spoznal procese, ki se razvijajo sredi 22 milijonov kmetških gospodarstev, v krogu 120 milijonov kmetov, ki stanujejo v 400 tisoč vaseh, razmetanih širom ogromnih ruskih pokrajin.

Ako v kratko zberemo, kar smo doslej rekli o socialni reformaciji Rusije, utrdimo predvsem to, da je veleposestniški razred nehal igrati svojo družabno vlogo, on, ki je toliko časa gospodaril Rusiji, in da kot razred tudi v bodoči Rusiji ne bo več obstojal, kajti zemlja ni več njegova last; njegovi ostanki se bodo razkropili med druge sloje družbe. Težko je trpel, toda propadel ni drugi razred t. j. meščanski; od leta 1921 dalje celo raste po številu in po svojem pomenu, četudi se je njegova sestava (po ljudeh) spremenila in po kvaliteti poslabšala, toda izkušnja je pokazala njegovo koristnost v narodnogospodarskem smislu. Njegovo nenadomestljivost, nemožnost, da se uniči niti zdaj niti v do- gledni bodočnosti. — Trpel je tudi tretji sloj, t. j. inteligenca; izginila je v znatni

množini fizično, toda še večje in bolj pomembne so njene kvalitativne, psihične in ideološke izgube. —

Nova inteligenca, ki je vzrasla sredi strašne borbe za obstanek, bo pokazala še manj navdušenja in idealizma kot stara generacija in to v korist praktičnosti, poslovne sposobnosti, življenske borbe in realizma: duševno bolj siromašna se je ta inteligenca približala spodnjim (! op. prev.) slojem naroda in prepad med inteligenco in ljudstvom, četudi ni čisto odpravljen, se je vendar vidno znižal zlasti z nastopom pravih delavcev in kmetov v vrste intelektualcev. — Na drugi strani se opaža dviganje duševnega nivoja dolenjih slojev, zlasti kmetov, vzbujeno vsled groma revolucije. Burje in nesreče vojne in revolucije jih niso potrle, nego nasprotno, razširile so njihovo izkušnost, ojačale delo njegovih misli, dvignile in razvile so njegovo družabno in politično delavnost...

Kmetški stan bo v relativno bližnji bodočnosti na čelu države (zemlje), ker so ostali sloji oslabei ali propadli. — Ponašanje in medsebojni odnošaji teh slojev bodo os ruskega življenja, ko se bode Rusija osvobodila komunistične diktature. Delavstvo in inteligenca se bosta morala zadovoljiti — v najboljšem slučaju — s položajem na čelu teh narodnih mas, ki jih bodo požrle.

Ivan Molek, Chicago:

Tornado.

Dva trenutka.

Gleda človek, gleda, strmi in strmi in sapa mu zastaja.

Dva trenutka.

Dva trenutka je demonsko razpaljen zrak-vrag, od sile pijan in pobesnjen, plesal hkratu s hišami, avti, ljudmi, tovarnami, psi, cerkvami, hrasti, drogovi in žico — enkrat, samo enkrat se je zavrtel in brž, ko bi pomislil, je ostavil vse na enem kupu: hiše, avte, ljudi, cerkve, pse, tovarne, hraste, drogove in žico...

Dva trenutka, samo dva.

Človek gleda in gleda, strmi in strmi.

in ko se nastrmi in navleče sapa,

si ne more kaj, da mu ne bi zavrela kri.

Zakaj zrak-vrag ne pogleda s kom zapleše?

Zakaj ne krene malo na desno?

Zakaj ne šine v stolpe kapitola Zlatá

in jih tako zmlinči, da ne ostane kamen na kamnu

do konca vsemirja? ...

Bratko Kreft:

Povest o mlinu.

Kako? Ali ste že pozabili na začetek teh strašnih dni, ko so se vsesale v naše duše voljšče čeljusti, da razsekajo in zmeljejo vse, kar je še bilo človeškega v nas? Še danes ni človek človeku človek. Pokolj še ni končan in naše duše še niso sproščene.

1.

V Sarajevu so počili samokresi in bombe, pa je vzvalo po vsem svetu. Komaj so jih ljudje slišali, že so prileteli od vseh strani brzojavi, ukazi in lepaki od cesarja, ministra, glavarja, od vseh tistih visokih gospodov, ki si lastijo pravico, da odločajo o življenju in smrti tisočev. In sporočili so, da bo vojna, ker sleherni človek v državi je v nevarnosti pred zavratnimi morilci. Zato se je treba postaviti v bran in udariti po njih. Ljudje so se molče spogledovali in povpraševali, kaj in odkod vse to. Njih skrivna vprašanja v drvečih trenutkih niso našla odgovora. Vse se je vrtelo v strojnem teku in sami so govorili druge besede in misli, kakor so bile v njih. Stroj jih je potegnil s seboj in jih preustrojal v volkove in hijene. Redek je bil silak, ki si je drznil govoriti to, kar je bilo v njem. Zakaj na lepakih je bilo tisoč in tisoč groženj od cesarja, ministra, glavarja, od vseh tistih... Za resnico je pripravljenih vedno tisoče krvnikov.

2.

Tam v Brezju, majhni vasici, ob gozdnem parobku je živel žalar Klobasa. Tako je živel kakor pač nešteto malih slovenskih kmetov. V hiši petero otrok in bolna žena. Zemlje in jela malo. Zato je hodil po zimi in pomladi v tuje kraje, da si je prislužil kaj več. Zidaril je. Tudi v rudnikih je kopal. Preprost, reven človek mora izvrševati več poklicev. Bolna žena je potrebovala zdravil in denarja je treba za zdravje in življenje vedno veliko. Vse bi dal, samo, da jo ohrani pri življenju. Vse zastonj. Pokopal jo je ravno v tistih dneh, ko je vse završelo od sarajevskih atentatov. Klobasa se ni brigal zanje. Mislil je na petero osirotelih otrok in na mrtvo ženo. Tako je premislil burne dni, dokler se ni znašel pred

kričečimi lepaki, ki so klicali k orožju. Sicer mu je bil po županu dan odlog, ker je bil oče peterih nepreskrbljenih mladičev. Vendar se je zavedal, da je odlog samo trenutna milost, samo odlog, da se znajde v času in potrebah.

Vse se je nekam spremenilo. Videl je bolj kakor drugi, ker v njem je bila druga boleost in misel, da pride še nekaj strašnejšega zanj, ga je vzbudila k pozornosti zavesti. Nikoli ga niso ljudje nič kaj ljubili. Tuj, zamišljen in svojeglav jim je bil, tuji so bili oni njemu. V tistih dneh, ko so se duše preustrojale in obrazi zaspakovali, so bile besede še hujše in oči sovražnejše. Mladi kaplan je besnel vsako nedeljo na prižnici in klical vse na boj, da se pobesijo in pokoljejo vsi Srbi, Rusi, Francozi, Angleži in kolikor še je te morilne sohrge na svetu. Ker ti so narodi samih morilcev in roparjev... Tako je pridigal pri rani maši, po kateri se je napotil Klobasa v krčmo. Med potjo sta se srečala z župnikom, starim trebušnim možem, človekom, o katerem ni nihče vedel kdove kaj slabega. (Da je rad včasih pogledal v kupico, to še ni bilo nič hudega. Kdo pa tam doli pri nas nima te navade?) Klobasa ga je pozdravil, župnik pa je komaj zmajal z glavo. Nekaj težkega, skrivnostnega je ležalo v njegovem obrazu. Povsem drugačno, kakor prejšnje dni; vendar nič podobno izrazu divjega kaplana. Tako skrivnostno so se zrcalile oči, kakor da skrivajo za seboj bolesto zavest in težko spoznanje, ki ni smelo v besedo, ampak se je zvil v veliki molk, tih in notranje uporen. Trpeč. Tako so se takrat razdelili ljudje.

Gostilna je bila na pol prazna. Veliko mož in fantov je že odšlo v vojake. Starci so redki še v krčmah. Sedel je v kot in si naročil vina. Sedaj, ko je bila ženina smrt vedno v večji daljavi, je počasi stopalo predenj ozračje tistih dni. Župnikov in kaplanov obraz. Vse polno je bilo divje spačenih, sovražnih oči in v njih množici se je izgubil trpeč, molčeč obraz župnikov. Klobasa je mislil, je moral misliti na sovražne obraze. Zakaj so ljudje kakor volkovi? Zakaj besni mladi kaplan iz prižnice na ljudi in jih poziva na pokolj? Komaj mesec nazaj — pa ni bilo o vsem tem ne duha ne sluha.

Gostilničar je bil krepak mož. Da ni bil župan, bi že nosil puško. Bogat je bil in posveten mož, da sta mu bila vojna, cesar in domovina vedno na jeziku. Pogovarjal se je s svojimi gosti in hvalil kaplana.

Klobasa je sedel sam zase in si z vinom hladil razbolelo dušo. Slišal je gostilničarjevo govorjenje o narodu razbojnikov in morilcev. Tudi kaplanove besede je pomnil.

In sredi teh misli se je zbudil spomin. Na sodelavca Milana se je spomnil, s katerim sta zidarila v Sarajevu. Iz Šumadije je prišel kakor on, da si prisluži nekaj. Pri delu in borbi za kruh sta se spoznala. Dober človek je bil Milan in Srb je bil. Kako čudna misel v teh dneh! Klobasa je imel nekoč smolo. Padel je iz visokega odra in si izpahnil nogo. Delavec je bilo vedno dovolj na razpolago. Odpustili so ga. Klobasa ni vedel ne kod ne kam. In Milan mu je takrat pomagal. Sam ni imel več kakor hori prislužek in zdravja za dva človeka. Priselil se je k njemu in po večerih, ko se je vračal z dela, mu je stregel. V desetih dneh je bil na nogah. Samo to dobroto mu je napravil in vendar se mu je takrat in še danes zdelo, da mu je storil veliko. Danes, ko je slišal o razbojnikih in morilcih, se je pojavil pred njim z vsem svojim telesom. Videl je njegov dobri, možati nasmeh. Kje je sedaj?

Kako? Da bi tudi on bil morilec in razbojnik? In da bi zaradi enega bili obsojeni vsi? Sicer pa — — — dalje si ni upal misliti. Misli so se križale. Gostilničar se je še vedno pogovarjal s svojimi. Naenkrat se je obrnil proti Klobasi.

„Kaj ne, Klobasa, da so vsi taki. Saj jih moraš poznati. Klatil si se nekdaž doli po Bosni.“

Ali je bila to zanjka, pripravljena, da ga zadrgne? Nasmehnil se je malo, izpraznil kupico in kri mu je zaplala v lice.

„Vem, boljše vem, kakor vi vsi, da to ni res. Zaradi enega ali dveh ali treh še niso vsi taki. Tudi pri nas so lopovi in vendar, mislim, da smo pošteni ljudje kljub temu pošteni. Zaradi enega še ne boš obsodil cele fare?“

Povedal jim je, kolikor je pač vedel in znal. Tisto o Milanu je povedal, o Bosancih in še več — — —, preveč jim je povedal.

„Vrag vzemi tvojo politiko, jaz vem, kar vem. Videl sem, živel tam in ne morem drugače misliti. Zaradi tistih, ki so streljali in morili — — — za te nimam misli ne besedi. Ne razumem se na take stvari in se ne bom nikoli —“

Poslušali so ga s strahom, zakaj govoril je v ognju svoje krvi in vina, ki ga je razvnelo. Med govorom je večkrat segel po kozarcu. Pil je, ker je hotel, ker je moral piti. Pozabil bi bil rad na ženo in na petero osirotelih, nepreskrbljenih otrok, ki čakajo doma očeta in kruha in mrtve matere, ki je nikoli več ne bo. Svetovni dogodki so se kakor slak med drevje zvijali v njegove misli in v vinu se je obujal spomin še bolj. Spomnil se je tistih lepih večerov, ko sta sodružno pila z Milanom rdeče šumadijsko vino. Celo čutaro je vedno prinesel.

Govoril je, kakor so mu prišle misli in besede. Skozi meglo in sobni mrak je videl plašne obraze svojih poslušalcev, ki so vsi trepetali pred dogodki velikega, grozečega časa. Kaj je bilo njemu za vse to. Izgovoriti, z vinom vse poplakniti se mu je hotelo in udaril je s steklenico po mizi.

„Daj mi rdečega, srbskega vina, kakor smo ga pili tam doli!“ je zaklical gostilničarju. In ta je prinesel rdečega, pri naših ljudeh imenovanega dalmatinskega vina.

Vse to je bilo veliko preveč. Zakaj besede so bile izgovorjene v l. 1914 — —

3.

V nedeljo popoldan je bilo. Dež je neprenehoma lił. Klobasa je bil s svojimi otroci zbran v veliki sobi. Igral se je z najmlajšim, s svojim ljubčkom Frančekom. Tri leta je bil star. Spočet je bil pred leti ob slovesu, ko se je podajal v tujino in delo. Izmed vseh je najmanj vedel, kaj se je zgodilo z dnem materine smrti, kaj se je zgodilo v zadnjih dneh sploh. Prosili so očeta, da napravi mlin. Tik ob hiši je bil jarek. Otroci so ga na enem mestu že zajezili, napravili zajzo. Trebalo je samo še mlina. In oče jim ga je napravil. K nesreči pa je bil hud dež ves dan in vode je bilo za njihov mlin veliko preveč. Morali so ostati v sobi in čakati. Franček in oče sta se igrala z mlinskim kolesom, ostali so našli svoj opravek sami. Vsem je bil v tisti stra-

hotnih dneh pričakovanja lep, domač nedeljski popoldan.

Micika, najstarejša, je vmes hodila k živini. Ko se je zadnjič vrnila, je opozorila očeta na orožnika, ki sta se od gozda sem vzpenjala po rebri.

Kako? Zakaj? — — — Ali res?

Zmrazilo ga je. Pogledal je skozi okno. Ničesar ni videl. V veži so zaškripala vrata in še predno je utegnil stopiti ven, sta ga pozdravila — orožnika. Mrko sta ga pozdravila, snela z bajoneti nasažene puške iz ramen in mu predala kos papirja. Hišna preiskava. Ni se upiral, samo na gostilničarja se je spomnil in na preteklo nedeljo. Eden izmed sosedov mu je že bil naznanil. Radi tistih besedi v nedeljo... Zločin.

Orožnika nista našla ničesar drugega kakor strah in trepet preplašenih otrok. Klobasa je ostal v veži, da bi ne videl obrazov svojih otrok. Nato mu je stražmojster napovedal aretacijo. Našla sicer nista ničesar, vendar ukaz je tak. Ni imel časa premišljevati in premisliti. Roke sta mu vklenila. Ukaz je ukaz. V svoji lastni veži v vklenjenih rokah, pred vratni sobe, kjer so drgetali v pričakovanju njegovi otroci... Ničesar niso videli ne vedeli. Molče so čakali za zaprtimi durmi na očeta.

„Ali se hočete posloviti od otrok?“ Nobeno vprašanje ga v tem trenutku ni moglo bolj zadeti.

„Kako?“

Njegove oči so zrle v praznino.

„Da ne bo dolgih komedij.“ Stražmojster je bil trd kakor kamen. Klobasa je mislil, izmislil ni ničesar. Tak, da bi se naj poslovil od otrok? Zakaj? Ničesar ni več dejal, stopil je čez prag na trato, orožnika za njim. In so šli. Na levo v grobo so šli, za hlevom, da bi otroci ne videli...

Stražmojster je ves čas mrmral. Za otroke bo poskrbel župan; naj si ne dela skrbi. Pregrešil se je zoper državo. Osumljen je vohunstva, v Bosni, v Sarajevu je zidaril... Sicer on, stražmojster ne trdi ničesar. On izvršuje samo ukaze.

Kdo ga je naznanil?

To je postranska stvar po mnenju stražmojstrovem. Če je res kriv, je storil dotični domovinsko dolžnost. (Stražmojstrov glas se je povzpelo.)

Klobasa je šel mirno med bajoneti in mislil svoje misli. Na župana pred-

vsem, ki je za vse tako lepo poskrbel. Zanj, za otroke... in tako dalje. Govorili so ljudje, da bo moral na vojno, ker je zdrav in čil. Klobasa, ki je bil v občinskem odboru in je imel brez žene petero otrok, bi ga naj nadomestoval. Drugega ni. Vsi ostali so že bili pri vojakih. No in sedaj je župan poskrbel za vse.

Tako je mislil, ko so počasi stopali po opolzki poti navzdol. Zjasnilo se je med tem in izza oblakov se je prikazalo čudno svetlo solnce.

„Dabo sramota še večja...“ je pomislil. „Ljudi bomo srečavali...“

In sredi tistih solnčnih žarkov, ki so bili komaj dva ali tri streljaje od doma, je zaslišal jok in krik svojih otrok. Opazili so njegov odhod in so prišli na prag. Mali Franček je stal najnaprej in prožil mlin proti dolini. Ni vedel, zakaj jočeta Micika, Rudek, Tonek in Feliks. Mislil je samo na mlin, na jarek, vodo in svetlo solnce, ki je pregnalo dež...

„Ata, ata... solnce...“ je klicalo v dolino in vedno znova je klicalo, ker se ata niti obrnil ni.

„Ata, ... solnce... ata... solnce... Mlin staviti...“ Z vso močjo je klicalo mlado grlo, da bi vendar priklicalo stavbenika svojega mlina.

Klobasi so se začele opletati noge. Slišal je klic. Smrtna sraga je stopila na razorano čelo. Otrokov klic mu je razjedal dušo.

Groza...

In v tistem hipu se je obrnil in z vso silo zagnal po hribu navzgor, kjer je stala njegova osirotela hiša, kjer so čakali njegovi otroci, odkoder ga je klical mali Franček nazaj, da napravi mlin... Z vso močjo je tekkel, ker pot je bila strma in opolzka... Tisti klic otrokov o solncu in mlinu ga je vlekel k sebi... iztrgal ga izmed bajonetov in pušk.

In ko so videli, da se oče bliža, so v veselju kričali in mahali z rokami v pozdrav.

Orožnika sta klicala za njim.

„Stoj!“ Prvič. Drugič. Tretjič. Premalo za krik in klic njegovega najmlajšega otroka. Ukaz je ukaz in kamen je kamen. Klobasa se ni ustavil. Klobasa ni slišal in videl drugega kakor otroke, dom in solnce...

In puška je počila. Še nekaj korakov in sopihajoč človek se je zgrudil, preden

je dosegel svoj dom in otroke. Ko so ga videli padati, so se vsi zatekli k njemu. Ob krvavečem telesu so zajokali. Franček, ki je bil majhen, in počasen in ki je imel v rokah mlin, je gredoč še vedno klical: „Ata... solnce... mlin...“

Pa ni bilo nikogar več, ki bi mu postavil mlin... Samo krvaveče telo je ležalo v mokri travi in dvoje srepnih, temnih obrazov je stalo ob strani mrtvega očeta in se pogovarjalo v tujem, nerazumljivem jeziku...

Mile Klopčič:

Kitajska.

*Saj noče me ogovoriti, niti poznati;
jaz vendar ne morem ga prva pozvati.
In noče mi prvi pozdrav sporočiti;
jaz vendar ne morem ga kar poljubiti.
In če se nikdar ne bo s tem začelo,
kako do ljubezni srcé bo dospelo?
Le to deklé vedeti bi si želelo!*

Mehanist, Chicago:

Človek — električni stroj?

Kaj je človek? Kaj je življenje? V zadnjih 2500 letih je bilo mnogo različnih odgovorov na ti dve vprašanji — a človek še vedno vprašuje.

Najnovejši in najepohalnejši odgovor je dal dr. George W. Crile, znameniti ameriški fiziolog, histolog in kirurg. Njegov odgovor se glasi:

„Človek je dvopolarni električni mehanizem. To, kar imenujemo življenje, je elektro-kemijski proces“.

Dr. Crile je svoj odgovor — čudovito lepo opredeljen in detajliran — objavil v preteklem letu v New Yorku v 400 strani obsegajoči knjigi z naslovom „A Bipolar Theory of Living Processes“ (Dvopolarna teorija o procesu življenja). Knjiga je povzročila veliko senzacijo ne samo v znanstvenih in razumniških krogih, marveč tudi v širšem čitajočem občinstvu. Dnevniki so naznanili novo teorijo z debelimi naslovi in popularni magazini (revije) so komentirali stvar v slikovitih razpravah. Dr. Crile pravi, da dela na tej teoriji že od leta 1898 v kolaboraciji z več znamenitimi biologi, fiziologi, fiziki in kemiki, ki mu pomagajo pri raziskavah in eksperimentih.

Nemogoče je v tem spisu poseči v detajle dr. Crilove teorije. Mogoč je le približno resumé jedra.

In jedro je:

Nič elementarnega ne eksistira kot le snov, iz katere se porajajo elektroni.

Elektroni so enote energije, ki se manifestira kot elektrika, magnetizem, svetloba, toplota, radiovalovi, radioaktivnost, kemična aktivnost, rast, redilnost, reprodukcija, življenje, um, mišljenje, spomin, čustvovanje ali kar imenujemo „duša“. Elektroni in patroni — negativne in pozitivne edinice elektrike — se združujejo in vstvarjajo atome, pari in grupe atomov tvore molekule, te pa narejajo kemične spojine: neorganske in organske substance, takozvano „mrtvo“ in „živo“ snov. Rastline, živali in ljudje so sestavljeni iz enotnih stanic in te stanice so drobni električni stroji.

Um ni celota zase, ki bi obstala ločeno od organizma. Življenje in um sta procesa. Akcija in reakcija, mentalne slike in misli so proizvajane kakor je proizvajana elektrika — iz baterij, in vsaka živa celica v telesu rastline, živali in človeka je električna baterija.

Človeško telo je torej zelo kompliciran sistem medsebojno spojenih električnih baterij. In kakor je vsaka živa stanica samanasebi dvopolarni električni stroj, tako je organizem kot celota — kateregakoli bitja od amebe do človeka kompliciran dvopolarni električni stroj. „Življenje“ in „um“ sta le manifestaciji vitalnega procesa in, kolikor se more do danes dognati, nista bistveno drugačni od katerekoli druge fizikalno-kemijske aktivnosti ali procesa.

Zakaj imenuje Crile živo stanico električno baterijo? Zato, ker se v stanici

slehnega organizma porajajo enaki procesi kakor v neorganski ali umetno narjeni bateriji. — Vzemi Daniellovo baterijo z bakreno ploščo v raztopini modre galice in s cinkovo ploščo v raztopini žveplene kisline, ki sta ločeni po pregraji v ločeni posodi. Obe plošči sta elektrodi ali pozitivni (baker) in negativni (cink) pol baterije. Na vsaki elektrodi ali polu je potencialna razlika. Če se obe elektrodi spojita od zunaj z žico, teče električni tok iz bakra v cink in cink se topi na pozitivnem polu (anoda), baker pa na negativnem polu (katoda). Tekočina v tej ionizirani soluciji pa postane oksid na pozitivnem in alkalij na negativnem polu.

Enak proces se vrši po dr. Crilovi teoriji v živi stanici. Dr. Crile je po temeljiti preiskavi kemičnega sestava krvi dognal, da se v krvi balancirata oksid in alkalij; kakor hitro nastane pozitivna oksidacija krvi, sledi smrt. Slično kot v Daniellovi bateriji, v kateri je razlika med poloma, je razlika dveh polov, oksida in alkalija v vsaki živi stanici — in to oksidno-alkalično ravnovesje med staničnim jedrom in citoplazmo je električni potencial, je tista bistvena energija, kateri pravimo življenje.

Jedro žive stanice je kislinska snov, predvsem vodikova. V tej snovi se nahajajo elementi reprodukcije in podedovalnosti (kromatin, kromozomi, genes). Tvarina pa, ki obdaja jedro, se imenuje citoplazma. Ta je alkalična. Jedro je torej pozitivni in citoplazma negativni pol stanice. Oba pola sta ločena s fino, oljnato mrenico, skozi katero pa prehajajo elektrizirani delci ali ioni, tvoreči avtomatično aktivnost med poloma.

Tu je jasna slika v električnem potencialu med oksidom v jedru in alkalijem v citoplazmi. Ako je ta zelo verjetni zaključek dr. Crila resničen, je to dokaz, da je stanica dvopolarni mehanizem. Dalje imamo dokaz, da temeljna potreba za ohranitev življenja je v vzdrževanju omenjene razlike v električnem potencialu. Na podlagi teh dokazov tudi lahko definiramo mejo med živo in neživo materijo v fizikalnih izrazih. Bistvene meje ali razlike sploh ni, ker fizična energija v živi in neživi snovi je ena in ista. Razlika je le v procesu. V prvem slučaju je energija dinamična, v drugem pa statična. To je vsa razlika. Zelo enostavno!

Dokler je v stanici diferenca med poloma (oksidom in alkalijem), ki se vzdržuje avtomatično v mehanizmu samem, stanica živi; čim pa ta diferenca preneha, stanica umrje. „Življenje“ je električna dinamika. „Smrt“ je električna statika. Prva deluje, druga miruje.

Ko je dr. Crile razložil dvopolarno električnost posamezne stanice, je naslikal enak proces v celem organizmu. Vse naravne funkcije živih teles so električne med dvema poloma; v tem kolektivnem procesu pa opravljajo stanice različna induktivna in konduktivna dela.

V človeškem telesu je približno 28 bilijonov stanic (Sir J. Arthur Thomson: *The System of Animate Nature*). Vsa ta kolosalna armada celic, ki je zgrajena po vzorcu protoplazme, ta po vzorcu atoma, je silno komplicirana elektro-kemična mašina, ki se giblje, dela in misli, torej živi toliko časa, dokler v njej avtomatično traja diferenca med poloma oksida in alkalija. — (Elektro-kemična, kajti kemične sile so po zadnji analizi električni pojav. Stara meja med fiziko in kemijo se je že izgubila. Nihče ne ve več, kje je konec fizike in kje začetek kemije. Kemična akcija je identična z električno akcijo, ker odbija in privlačuje nebalancirane negativne in pozitivne elemente, ki stvarjajo sestavine. Če bi ne bilo atomičnih in intermolekularnih električnih pojavov, bi ne bilo sestavin, raztopin in ne življenja. Vse mrtve spojine imajo v sebi ravno toliko električne sile kakor žive stanice, razlika je le, da je v njihovi energiji ravnotežje, vsled česar ni razlike v potencialu.) S tega — elektro-kemičnega — vidika je dr. Crile zelo zanimivo razložil fenomen čustvovanja, spanja, utrujenosti, žeje in glada, vročice in mrzlice, celjenja ran, efekte omotil in drugerij, rakovnih izrastkov, spolnega akta, dednosti, miselnosti, miselnih procesov, spomina in vseh pojavov, normalnih in patoloških, ki so v zvezi z delovanjem endokrinskih žlez. Vsi bistveni znaki življenja, ki se manifestirajo v stanicah — dražljivost, asimilacija, rast, reprodukcija itd. — zavise od električnega potenciala, ki se ustvarja z oksidacijo. Različne funkcije, ki jih opravlja organizem, izvirajo iz variacij v potencialu. Vodik je oksid ali kislina. Znano je, da vodikovi ioni (pozitivno elektrizirani delci) prepajajo vse organizme in najmanjša sprememba v koncentriranju

vodikovih ionov fundamentalno spremeni ves organizem.

Med možgani in jetri obstoja važna zveza, pravi dr. Crile. On izvaja, da se je centralni živčni sistem z možgani vred razvil iz jedrne snovi enostaničnega organizma in da so možgani pozitivni pol vseh mnogostaničnih organizmov. Jetra pa so citoplazmičnega izvora, sestavljena iz negativne vlaknenine in imajo najnižji potencial med vsemi organi telesa. Jetra so torej negativni pol. Možgani in jetra delujejo skupno, pokazujejo specifične spremembe v rezultatu svojega dela in se skupaj obnavljajo v spanju. Ako je negativni pol (jetra) odstranjen iz telesa, izgubi pozitivni pol (možgani) takoj svoj potencial in možgani prenehajo funkcionirati: organizem umrje.

Dr. Crile je tudi demonstriral, da je pozitivno-negativno sorodstvo med možgani in jetri antitetično in da njihova električna konduktivnost variira v nasprotni si direkciji. Ako pride v telo hidroklorična kislina, se takoj zmanjša konduktivnost možganov, poveča pa se konduktivnost jeter; ravno nasproten učinek pa naredi solikov dvokis. Kdor ne more spati, ima slabo konduktivnost (prevodstvo) možganov. Ta vzrok velja za vsako telesno izčrpanje, ki pride od padca, udarca, strahu, infekcije itd. Veliki tok med možgani in jetri je torej glavni pogoj za ohranitev življenja. So sicer manjši toki med raznimi žlezami, ali če se pretrga tok možgani-jetra, je smrt instantna. Organizmi vseh mnogostaničnih bitij so kot celote na gosto prepreženi z nebrojnimi strujami, katerih enote so živčne celice in njihova projicirana živčna vlakna.

Nič manj zanimiva je dr. Crilova fizikalno-kemikalna interpretacija mentalnih procesov: miselnosti, spomina, zavesti, volje itd., katera pa zahteva več podrobnosti za vsaj približno razume-

vanje. To bi nas privedlo v premnoge in preobširne tehnične detajle ki kar mr-gole formul in številčk. Naj zadostuje, da dr. Crile vključuje tudi te procese med električne aktivnosti telesne mašine. Bela masa možganov in mozga v hrbtnici je oljnata snov kot mrena na jedru stanice in vsled tega ima električno kapaciteto. Kakor jedrna kožica v stanici, vsebuje tudi možganska bela tvarina gotove elektrolite; glavni so potaš, kalcij, fosfor in žveplo. Vsi mentalni procesi so rezultat intezivne akcije, reakcije in interakcije milijonov električnih baterij v beli in sivi masi možganov.

Končno je dr. Crile narisal zelo verjetno skico mehanizma v razvoju stanice (protoplazme) iz neorganske snovi. Ta mehanizem bo še morda konstruiran kemijsko v laboratoriju. A čeprav ne, ako bo nemogoče narediti živo stanico po vzorcu naravnega organizma, ni s tem rečeno, da dvopolarna teorija izgubi svojo vrednost. Atoma tudi ne more nihče narediti, kar pa ne pobije dejstva, da atom eksistira.

Dr. George W. Crile je v svoji epohalni knjigi prezentiral cel kup dokazov za svojo teorijo, s katero naznanja svetu razuma, da edino električna sila lahko pojasni eksistenco živih organizmov. Drugega pojasnila ni in ne more biti. Električna energija je edina, ki obstoja univerzalno v neživi kot živi materiji in katera „se razodeva kot edini spojni člen med živim in neživim, vsled česar ne more biti dvoma, da je ravno ta sila podlaga evoluciji organizma iz kemičnih sestavin. To je edina sila, ki je vedno in povsod prisotna, v vsaki formi nežive in žive materije od atoma do človeka in ta ustvarja v vsaki formi dvopolarni elektro-kemični mehanizem.“

Historicus:

Pereči problemi.

II.

Zadnje dni junija 1927 se je vršil na Dunaju redni občni zbor Zveze nemško-avstr. konzumnih društev, ki ji načeluje bivši avstrijski kancelar nar. posl. dr. Renner. V tej zvezi je bilo l. 1926 včlanjenih 129 konzumnih zadrug

s 317.936 družinami (okroglo 1,500.000 duš), ki so zložili skupaj 1,783.034 šilingov na deleže. (En šiling je 8 Din).

Ta občni zbor je pomemben radi debate o razmerju zadrug do politične stranke, strokovnih organizacij in soci-

jalističnih občin. Dr. K. Renner je v svojem poročilu med drugim izvajal:

Naše delavsko gibanje v Avstriji tvori po mojem „sv. Trojica“: soc. dem. stranka, strokovne organizacije in zadruge.

V Nemčiji se nasproti temu zelo poudarja nevtaliteti zadrug; v Belgiji so zadruge skoro povsem identične s stranko; v Angliji pa je zadržno gibanje pralastno, od vseh drugih gibanj ločeno, oboroženo z lastno ideologijo. Da je v Avstriji tako, temelji v razmerah. V Avstriji je pravo delavsko združništvo edino iz naših vrst, medtem ko v Nemčiji imajo tudi meščanski sloji precej lepo razgranjeno združništvo, ali pa so v zadrugah skupaj z delavci. V Švici so pa v konzumnih zadrugah vsi brez ozira na stan in zaposlitev. V Avstriji pa je meščanstvo daleč proč od — delavskih avstrijskih konzumnih zadrug; povsem apatično je napram temu velikemu svetovnemu gibanju konzumentov.

Kakšno pa je tedaj naše razmerje v ti — sv. Trojici? Najprej napram strokovnim organizacijam? Tu je skupno delo najbolj težavno. Delavski zaupnik, ki upravlja premoženje delavcev, pride vsled te svoje funkcije kot upravitelj premoženja v ulogo delodajalca, ki pa jo delojemalci zopet prav lahko zamenjajo z vlogo kapitalista. To nasprotje se opaža pri vseh obravnava- vah glede ureditve mezd in delovnega razmerja. Vendar sta obe centrali (strokovna in zadržna) v tem oziru dovolj uvidevni, da tega nasprotja ne zakrivata, ampak ga skušata razjasniti v duhu bratske solidarnosti. Gresta iz stališča, da so zadržne in strokovne organizacije dvoje, ki gre vsaka po svoji poti, ali obe z enim in istim ciljem, ki pa se morata sporazumeti o vsem in to po mogočnosti kar najjasnejše. Obe struji delujeta skupaj v „Delavski banki“ („Arbeiterbank, Wien“). Do resnega spora ni prišlo še nikdar.

Naše razmere napram političnim strankam pa ni tako lahko orisati. Jaz sem zrasel kot socialni demokrat iz gibanja devetdesetih let preteklega stoletja. Takrat je bilo gibanje majhno. Vsak je bil poklican, da dela povsod in vse, politično, strokovno in zadržno delo. Ni bilo delitve dela. S porastom delavskega gibanja se je pa razdelilo delo in delokrogi, kar je seve lahko dobiček, pa

tudi precej — velika nevarnost za gibanje. Dobitek, kadar se ločeno deluje, a skupaj misli. Hudo je, če se med seboj prepotrebni mostovi podro. Imamo: samo-strokovničarje, samo-politike in samo-zadrukarje. Sem proti nevtaliteti zadrug, a sem za veliko avtonomijo zadržnega dela v delavskem gibanju, kajti v čisto zadržnih zadevah moramo imeti pravo odločati povsem iz našega specifično zadržarskega vidika. Nujen bo v tem oziru temeljit razgovor.

V našem političnem gibanju imamo dva činitelja: zasebne in javne nameščence ter male kmete in podeželske ljudi, ki so daleč od našega konzumno-zadržnega gibanja, češ, da je to „delavsko konzumno-zadržno gibanje“. Mi zadrugarji pa verujemo, da je zadržna misel ne le delavska, ampak splošna, in da se bodo tudi ti krogi morali pridružiti našemu združništvu. Lažje bo s prvimi, težje z drugimi, dasi bo tod prej mogoče precej skupnega dela, tako predvsem z mlekom in poljskimi pridelki, kajti današnje mlekarne velikih kmetov imajo zgolj zadržno obliko. Za oba ta dva činitelja so še možne kreditne zadruge in denarne organizacije, s katerimi se je tudi že začelo.

Politični strankarji pa se pri presoji vrednosti našega zadržnega gibanja radi sklicujejo na ta dva činitelja češ, vi jih nimate... Ko smo pri ustanovitvi delavskih zbornic zahtevali, naj zastopajo i interese strokovno-organiziranega delavstva i one zadržno organiziranih konzumentov, — odklonjeni smo bili.

S socialističnimi občinami je več disharmonij. Nekatere so začele otvarjati lastna živilska skladišča; zlasti smo prišli v neljube konflikte na Dunaju: med mestno zavarovalnico in našim „Versicherungsschutzom“. Vse pa smo uredili medsebojno kar najpovoljnejše. Vendar: kako idealnejše je v Hamburgu, kjer pri zavarovalnici „Volkfürsorge“ delujejo zaupniki strokovnih in zadržnih organizacij kot apostelji-akviziterji. Denar te „Volkfürsorge“ uživajo po nizki obrestni meri tamošnja konzumna društva... Niso odvisni od tuje pomoči. Sami sebi so upniki in dolžniki!

Še en činitelj nastaja v politični stranki. Socialistični trgovci in obrtniki. Tudi to je problem, ki ga bo načeti. Vse polno jih je, ki jih življenje s seboj prinaša. Ustanovili smo „visoko zadržno

šolo“, kajti naše zadružno gibanje potrebuje ljudi, ki morajo razumeti vse te probleme, ki bodo študirali gospodarska vprašanja iz zadružnega stališča in jih pojmovali kot socijalisti-delavci. Zato je naše razmerje napram politični stranki težje: ker se težko razume naše delo, polno skrbi radi prometa, radi režije, radi odpustitve enega ali drugega usluž-

benca, ki je mogoče „politično“ izboren, zadružno pa slab in škodljiv, ali pa: smemo-li zapreti filialo, ki se ne rentira, gibanju pa bi zatvoritev škodila. Ali smemo dajati na up itd. itd.

Več kulture, več spoznanja, in razumeli bodo nas zadrugarje tudi oni, ki jim je naša skrb in naše delo ptuje in ga gledajo z neporazumevanjem.

Ivan Vuk:

Homo homini lupus.

(Dalje.)

„Zakaj kupujejo tisto, ko pa sami slišijo in vidijo?“

„To, kar je napisano, je bolj zanimivo in verjetnejše, nego to, kar se vidi in sliši na lastna ušesa. Poleg tega bodo tam sodniki iskali svojo nepristranost, tožnik svojo neomahljivost in ogorčenost, a zagovornik svojo spretnost in usmiljenost. Porotniki pa svojo pravičnost.“

„A poslušalci?“

„Vse to, kar sodniki, porotniki, sodniki, tožnik in zagovornik.“

„A človek, v katerem bodo iskali greh?“

„On edini ne bo čital.“

„Zdi se mi, da je on potem najpravičnejši izmed vseh, kar jih je tukaj.“

„On je objekt. On je pokrajina v temni noči. Oni so pa reflektor. Vsak izmed njih se trudi, da bi jasneje razsvetlil s svojim tisto pokrajino. Javnost, ki je kot gledalec, ne ocenjuje pokrajine, ki se ji kaže, nego reflektorje, ki preiskujejo tisto pokrajino. Kdor jo spretnejše in razumljivejše javnosti razsvetli od vseh strani, tisti je slavljjen.“

Zamislil sem se, nato pa vprašal:

„Kje je človek z grehom?“

Ko sem izgovoril tisto vprašanje, je odprl usta predsednik sodnikov:

„Začnimo“, je rekel in njegov glas je zbežal po dvorani.

Za trenutek nato so se odprla vrata in stražnik je pripeljal v dvorano žensko. Črno je bila oblečena, kakor se spodobi grehu. Mlado njeno obličje je bilo blede in prikupljivo. Bilo je podobno cvetu, katerega je božalo mnogo človeških rok. V njenih očeh so goreli ognji, podobni ognjem, kakoršne prižigajo moški ženskam, predno se jih, omamljene, polastijo.

Obstala je sredi dvorane.

Graciozna njena postava se je zganila in zdelo se mi je, da se je poklonila

vsem s poklonom, ki ni bil ponižen, a tudi ne takšen, kakoršnega vidi človek na ulicah pri srečanju, nego je bil podoben poklonu, s kakoršnim se klanja prodajalec kupcu, ki mu je poznan že iz davna.

Glas predsednika sodnikov je pretrgal tišino:

„Tožnik!... Pokažite nam greh te ženske!“

Tedaj je vstal tožnik. Črno je bil oblečen in njegov ovratnik je bil krvavo rdeč.

„Sodniki“, je začel. „Pred vami stoji ženska. Mlada ženska. Pogledite jo in spoznajte, da je njen pojav prikupljiv našim očem in ni lahka moja zadača, pokazati vam v tej ženski grešnico in vas prepričati o njeni nevarnosti človeštvu. Ne bom pojasnjeval in iskal vzrokov, zakaj ta ženska ni živela, kakor živi toliko njenih tovarišic, ki so koristne človeštvu. Orisati hočem samo njeno življenje do danes, da boste spoznali prepad, ki ga je kopala vsem, ki so se ji približali.“

Pogledal je na papirje pred seboj in nadaljeval:

„Postavila je ta ženska šotor. Od rojstva ji je bila dana, kakor vsem njenega rodu, skrivnostna moč ljubezni. Ali ona ni hotela te svoje skrivnosti darovati človeku, ki bi jo zato povzdignil za svojo boginjo in ji kadil s kadilom svoje avtoritete. Mesto utehe človeku je postala žrica svoji skrivnosti in daritev je izvrševala, kakor ukazuje običaj vseh žrecov, za zlato, ki so ji ga prinašali tisti, ki so hodili molit v njen šotor. Mnogo jih je bilo, ki so hodili v tisti šotor, zakaj slabost človeka je velika in vsak gre rajši molit tja, kamor ga ne vabijo zvonovi. Ne bom govoril s tega mesta o kultu, ki je običajen v takih šotorih, ne bom govoril o prinesešnih žrtvah, o žrtvovanih neporojenih dušah, ki so bile priklicane po misterijah žrice, zakaj vam vsem je to

znano, kako bogati so darovi molečih v tistih šotorih in kako velike so žrtve, ki jih zahteva kult te žrice.

Zakon žrečeski pa prepoveduje žričam kulta ljubezni materinstvo. Ni postavljen od nas, človeštva, tisti zakon. Same so si ga postavile. Pregledal sem vse knjige in vse spise in sem našel, da ta zakon ni bil predložen človeštvu v odobrenje. In vsled tega je ta zakon neveljaven.

To je, sodniki, kar konstatiram najpoprej, predno nadaljujem.

Sodniki! Zgodilo se je, da je neka, pri misterijah žrice priklicana neporojena duša ostala nežrtvovana in je razodela v žrici glas življenja. Ustrašila se je tega glasu, zakaj v nevarnosti je bila njena žrečeska družba. Šla je ona tedaj in zadušila tisti glas v sebi. (Dalje prih.)

L I S T E K.

Prvak med živečimi slovenskimi pesniki Oton Župančič je praznoval 23. jan. t. l. 50 rojstni dan. Gledališče, kjer je zaposlen kot dramaturg, je priredilo v operi sijajen Župančičev večer; mladina pa je z vsjo ljubeznijo, ki so je zmožna mlada srca, slavila Mojstra slovenske besede v dramskem gledališču. **Še mnogo let!**

V prognanstvo je moskovska sovjetska vlada poslala voditelje opozicije. Naseliti jih namerava v težko pristopnih in malo obljudenih krajih od Arhangelska do Srednje Azije in po Sibiriji. Med pregnanci so: Ljeninova desna roka in tvorec rdeče armade Trockij, potem Radek, Rakovski, Zinovjev in Kamenjev, stari preskušeni revolucionarji, potem Čerebekov, ki je znan vsled svojih naporov, da dobi sovjetska Rusija čim boljše zveze v Zjedinjenih državah ameriških, Smilga, ki je uspešno deloval v novi ruski industriji in povzdigi sovjetske Rusije, potem znani feltonist Sosnovski, čegar dela so vzbujala občo pozornost, in seve tudi Beloborodov, bivši notranji minister in ekskurator carja Nikolaja. In mnogo drugih. — V prihodnjih številkah bomo prinesli več člankov o tragediji teh ruskih revolucionarjev, tako: razpravo o ruskem Thermidoru, potem Cederbaumov članek: Dvajset ur v potniškem jersbasu in več drugih.

Ivan Molek. Med našimi sotrudniki iz U. S. A. zavzema kot publicist, pesnik in pisatelj odlično mesto v kulturnem življenju ameriških Slovencev Ivan Molek, član uredništva „Prosvete“ v Chicagu. Kot mladenič, sin lepe Dolenjske, je zapustil rodni kraj ter šel s trebuhom za kruhom. Tujina ga je oblikovala. Iz kmetskega fanta je postal narodov učitelj in voditelj, daleč od domačije. Težko je bilo sprva njegovo življenje v tujem svetu; opravljal je najtežja dela, iz tovarne v tovarno, iz rova v rov, iz kraja v kraj. Njegova jeklena volja pa je zmogala. Učil se je neprestano; hitel je za spoznanji, iskal resnico in — lepo število knjig je rezultat njegove neumorne in nevpogljive volje. Samostojna znanstvena njegova dela so: „Priče evolucije“ — „Adami pred Adamom“ in „Proletarska etika in morala“. Izšla so v knjižnici izobraževalne Akcije v Chicagu. Iz angleščine pa je prevel sledeča znanstvena dela: Socialistični katekizem (Chas. E. Cline), ki je izšel l. 1909, Katoliška cerkev in socializem (l. 1914) (Frank Bohn, Thom Me. Grady in R.

A. Dague), „Zakon biogeneze“ (I. Howard Moore) l. 1920 ter „Razpravo o kapitalistični ekonomski uredbi“ (August Claessens) l. 1924. — Kot novelist in pripovedovalec je napisal nebroj povesti v razne ameriške liste, zlasti v „Prosveto“ ter v Družinski ameriški koledar, ki mu je bil tudi pred leti urednik. Znani sta njegovi drami „Hrbtenica“, ki je izšla l. 1926 v knjigi ter „Poročna noč“ (v Druž. am. koledarju za l. 1928). Obe se igrata po delavskih odrh širom Amerike. V knjigi je izdal zbirko povestij „Zajedalci“ (l. 1920). Poslovenil je tudi več povestij ameriških autorjev, med drugim tudi znano povest Uptona Sinclaira „Jimmie Higgins“ (l. 1921), ki je izšla v Književni matici SNPJ v Chicagu.

Dvajsetletnica glasila Slovenske narodne podporne Jednote (SNPJ) v Chicagu. V januarju l. 1908 je izšla prva številka mesečnika „Glasilo S. N. P. J.“; urejal ga je Frank Krže. L. 1910 je postal tednik. L. 1915 pa je šesta redna konvencija SNPJ v Pittsburghu sklenila svoje glasilo izdajati kot dnevnik pod imenom „Prosveta“, ki je danes najrazširjenjši slovenski delavski dnevnik. Sredina številka izhaja v 44.000 izvodih. Glavni urednik „Prosvete“ je Jože Zavrtnik, bivši železničar, klepar po poklicu; v uredništvu so Ivān Molek, Luis Benigar in Anton Slabe. Glavni upravnik je vipavski rojak Filip Godina. — V ameriškem slov. duhovnem življenju igra „Prosveta“ odlično ulogo. Je res njihovo središče in ognjišče, kakor so ustanovitelji želeli pred 20 leti. — Na tem jubileju pristočno čestitamo!

IVERI.

„**Mladika**“. Str. 29, l. 1928: „Avstrija je imela l. 1927 državnozborske volitve, ki niso prinesle socialnim demokratom zaželjene večne. Sredi julija so se v vstajo hoteli polastiti vlade. Toda prelat dr. Seipel je vstajo zadržal.“

Enotnost (l. III., št. 2 z dne 13. I. 1928): „Za Kristanovo revijo „Pod lipo“, ki je izrazito protirevolucionarna revija, dela reklamo tudi „Jutro“. — „Jutro“ že ve, kako blago hvali!“

Enotnost (istotam): „Pisatelj socialnega romana „Medvladje“ Jože Pahor je spisal obsežen zgodovinski roman „Serenissima“, iz beneškega življenja v začetku novega veka. Novo delo bo prinašal „Ljubljanski Zvon“. — („Jutro“ ta roman silno hvali.)

štev s 14.841 telovadci, 9330 telovadkami, 13.450 dece, 11.000 plavači in 2850 podpornimi člani. (Število telovadcev je v l. 1924 obsegalo tudi podporne člane). Delavsko telovadno društvo na Dunaju, ki ima že 26 skupin, ima 5000 telovadcev, 5300 telovadk in 6000 dece. Visoko število dece daje za nadaljni razvoj Dunajskega delavskega telovadnega društva najboljše nade.

18. okrožje, ki je sestavljeno večinoma iz industrijsko šibkih dežel, se ni moglo kljub napornemu delu funkcijonarjev razviti v isti meri kot 17. okrožje. Danes ima 80 društev z okroglo 7000 člani.

Po konstituciji 17. okrožja v l. 1923 je tvorila Nižja Avstrija prvi, Koroška drugi in Štajerska tretji okraj. Nagel razvoj društev v prvem okraju je dovedel okrožno vodstvo do tega, da je uvedlo

novo okrajno razdelitev. Odgovarjajoče volilnim okrožjem tvori sedaj vsako volilno okrožje telovadni okraj, edino volilno okrožje Viertel unter dem Wienerwald je bila razdeljeno v severni (sedež Mödling) in južni okraj (sedež Dunajsko Novo mesto. Štajerska ima tri okraje: Mürztal, Graz in Oberland. Koroška tvori 10. okraj.

Oficijelno glasilo obeh okrožij je „Oesterreichische Arbeiter Turn- und Sportzeitung“, ki izhaja v 20.000 izvodih.

Druga telovadna, športna in igralna slavnost 17. okrožja, ki se bo vršila od 3. do 5. avgusta 1928 v St. Pöltnu in za katero se vrše že sedaj velike predpriprave, bo gotovo na najnazornejši način prikazala veličino in duha delavske telovadne organizacije.

— c. k.

Turnir delavskih klubov v Zagrebu.

Že tretje leto prirejajo zagrebški delavski športni klubi turnir za novoletni pokal. Letos so se prijavili za ta turnir Pekarski SK, SK Zagreb, Amater, Grafičar, Sloga in Železničarji. Teh šest klubov je letos odigralo 1. januarja prvo kolo s sledečim rezultatom. Pekarski : Zagreb 10 : 4 (2 :); Grafičar Amater 5 : 2 (4 : 1); Železničarji : Sloga 4 : 0 (3 : 0). V semifinalu, ki se je vršil na praznik 6. januarja t. l., so nastopili Železničarji proti SK Pekarski. Zmagali so Železničarji. Ti so v finalu nastopili proti Grafičarju ter ga porazili v lepi igri z 9 : 0 (5 : 0). S tem so si osvojili okusen pokal, ki ga je daroval

za te tekme blok delavskih klubov. V predigri je porazil Amater Zagreb z 2 : 1 (1 : 0).

Našim jugoslov. delavskim športnim klubom bi priporočali malo več skupnega delovanja. V Sloveniji je več delavskih športnih klubov, ki ne sodelujejo z zagrebškimi, ker se le-ti ne menijo zanje. Vojvodinski se ne menijo za dalmatinske, srbski pa za vse skupaj ne. In tega posledica je, da morajo tekmovati vsi z meščanskimi športnimi klubi; delavske športne zveze, v katero bi ti klubi edino spadali, pa ni. Vzdromite se že enkrat!

— c. k.

Valvazor in domovina našega smučarstva — Bloke.

(Konec.)

„Imajo pa kmetje na Kranjskem ponekod, posebno pri Turjaku in tam naokrog, še en poseben izumek, česar nikoli in nikjer drugod pri nas po deželi nisem videl, s čimer se pozimi, ko zapade sneg, z neverjetno naglico spuščajo z visokega hriba navzdol. Tu si vzamejo dve leseni deski, približno $\frac{1}{4}$ cole debeli in $\frac{3}{4}$ dolžine navadnega čevlja široki ter približno 5 čevljev dolgi. Deske so s konca zakrivljene, v sredi pa je pritrjen usnjat stremen, v katerem tiče nogo. Na vsako nogo se natakne tako po ena deska. Poleg tega drži kmet v rokah tudi en močan kolec pod pazduho, je nagnjen precej nazaj in se opira nanj

ter krmari na ta način tudi po najbolj strmih brežinah navzdol. Moral bi pravzaprav reči: leti in frči navzdol (schießt und fliegt hinunter)! Kajti ko stoji tako na deskah in se dobro, da z vso močjo opira na kolec, drsi tako naglo navzdol, da tega skoro ne moreš pomniti in ne zaostaje v brzini prav nič za onimi na Holandskem, ki letajo na drsalkah po ledu. Vsak hip pa se znajo vsemu, kar jim je na poti, izogniti, najsibo drevo ali velika skala ali kaj drugega. Prav noben hrib jim ni prestrm, da ne bi se mogli podrsati navzdol — in če je še tako porasten z drevesi, kajti oni se

Nadaljevanje na 4. strani.

zvijajo v vijugah navzdol kakor kača, kadar jim prete ovire. Če pa je pot popolnoma gladka in prosta, tedaj drse lepo naravnoma navzdol in sicer zmirom stoje in opirajoč se na kolec, na katerega se s tako močjo opro in tako trdo krčevito drže, kot da nimajo nobenega giba in členka v celem telesu.

Opomba: Da se kaj takega prav nikoder in v nobeni drugi deželi ne vidi — gotovo, vsaj v kolikor pridejo v poštev: Nemčija, Holandska, Švica, Francija, Italija in Španska. Pač pa je to dvoje iznajdba za hojo po snegu, ne da bi se ti vdiraljo, kakor tudi drsanje s hriba navzdol na deskah, na Lapskem, kakor tudi ponekod v norveškem gorovju zelo v navadi, da, Lapci,

so v tem oziru izmed vseh narodov mojstri brez primere.“

Če si star smučar, si gotovo že občutil začudene in pomilujoče poglede ter neprijetne posmeške, ki so sledili tebi in tvojim prekljam, ko si drsel po snegu mimo kmečkih domov. Naš kmet te je imel in te deloma še ima za coprnika, najmanj pa za norca.

Drugače je v tem oziru v dolinah Cerkniskega jezera, na bloških hribočkih. Tam si kakor doma, smučar med smučarji, kvečjemu še coprnik med coprniki.

Kadar boš hotel uživati ta „beli“ šport v vsej krasoti in svobodi, kupi si karto do Rakeka in jo mahni na svojih dilcah čez Bloke...

„Delavska športna podzveza.“

Malone po vsem kulturnem svetu so delavske športne organizacije združene v lastne, samostojne športne zveze, popolnoma ločene od meščanskih zvez. Povsod, kjer do tega še ni prišlo — se dela na to z vso resnostjo.

Tudi pri nas, kjer smo v tem oziru sicer tako zaostali, najdemo prve kali te zamisli že pred nekaj leti. Na stvari se je delalo do danes počasi in pomalem, sadovi pa so seveda — drugega zaenkrat tudi ni bilo pričakovati — še prav minimalni. V Srbiji, kjer je sorazmerno mnogo delavskih športnih organizacij, o kakem resnejšem združevanju še nismo čuli. Tudi na Hrvatskem, če izvzamemo Zagreb, ni v tem oziru mnogo bolje, darsiravno najdemo tam jako močne delavske športne klube, ki se svojega proletarskega imena tudi v vsem obsegu zavedajo. Mislim tu predvsem na splitskega in sarajevskega „Hajduka“. V Zagrebu samem se je razvila ta akcija tako daleč, da se je združilo sedem delavskih športnih klubov v „Blok radniških športnih klubova“; vsi ti klubi so pa včlanjeni zaenkrat še vedno v meščanskem Zagrebškem nogometnem podsavezu, ker so pač razmere še vedno tako, da na kon-

čnoveljaven odcep in prelom z močnejšimi meščanskimi klubi danes še ni računati. Imamo žal vse premalo zavedno delavsko mladino za seboj, in treba bo vzgojiti poprej trden kader mladih prepričanih proletarcev, ki nam jih vse navidezne vabljalivosti meščanskega športa ne bodo mogle odtrgati. In končno preuranjenih korakov niti ne bi mogli odobravati, ker iz dosedanjih izkušenj predbro vemo, da se običajno hitro izgube. Vsi v „Blok radniških športnih klubova“ včlanjeni klubi nastopajo v Zagrebškem meščanskem nogometnem podsavezu kot ena celota, kar je na vsak način izdaten napredek, iz katerega bodo mogli črpati prizadeti klubi samo najboljše nauke za bodočnost, in iz katerega bodo lahko spoznali svojo pravo silo in moč. Vodstvo Bloka radniških športnih klubova v Zagrebu je v spretnih in dobrih rokah. V koliko smo došli slovenski delavski športniki ž njimi v stik, sta nam ostala predvsem v spominu sodruga Milanović in Vajda. Eno slabost in napako tega bloka pa se nam zdi potrebo pibiti: vse dosedanje njihovo delo je tako, kakor da bi bilo nastalo le za lokalne potrebe.

(Dalje prihodnjič.)

Članom „Delavsko-kmečke prosvetne in podporne Jednote“! Vse člane „Jednote“ opozarjamo, da je sklenil II. redni občni zbor „Jednote“, ki se je vršil v Ljubljani 1. sept. 1927, da bodo člani „Jednote“ prejeli v I. 1928 za mesečnih Din 4 ozir. letni Din 48 poleg drugega tudi mesečnik „Pod Lipo“. Zato člani „Jednote“, ne zavračajte „Pod Lipe“, marveč nakažite članarino na Splošno kreditno društvo v Ljubljani s pristavkom za Jednoto 1928. — V letu 1927 so

prejeli člani „Jednote“ drugo knjigo Jack Londonova „Železne pete“, Ant. Kristanovo delo „O delavskem in socialističnem gibanju na Slovenskem ter A. Kristanov potopis „V Ameriko in o Ameriki“. Kdor še ni plačal članarine tudi za to leto, naj stori to nemudoma. — Dopise je naslavljalati in informacije se dobijo pri tajništvu „Jednote v Ljubljani VII. Zadrudni dom“ P. p. 72.

Tajništvo.